

Zbiór Orzeczeń

POSTANOWIENIE TRYBUNAŁU (szósta izba)

z dnia 1 września 2021 r. *

Tekst sprostowany postanowieniem z dnia 10 stycznia 2022 r.

Odesłanie prejudycjalne – Artykuł 53 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem – Artykuł 267 TFUE – Zastępca notariusza – Pojęcie „sądu krajowego” – Kryteria – Niedopuszczalność wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

W sprawie C-387/20

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez zastępcę notarialnego w Krapkowicach (Polska) pismem z dnia 3 sierpnia 2020 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 12 sierpnia 2020 r., w postępowaniu wszczętym przez

OKR

TRYBUNAŁ (szósta izba),

w składzie: L. Bay Larsen, prezes izby, C. Toader (sprawozdawczyni) i N. Jääskinen, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Campos Sánchez-Bordona,

sekretarz: A. Calot Escobar,

postanowiwszy, po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego, orzec w formie postanowienia z uzasadnieniem, zgodnie z art. 53 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem,

wydaje następujące

Postanowienie

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 22 i 75 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.U. 2012, L 201, s. 107) (zwanego dalej „rozporządzeniem spadkowym”).

* Język postępowania: polski.

- 2 Wniosek ten został złożony w ramach postępowania wszczętego przez OKR, obywatelkę Ukrainy, zamieszkałą w Polsce, będącą współwłaścicielką nieruchomości mieszkalnej położonej na terytorium owego państwa członkowskiego, w przedmiocie zażalenia na odmowę sporządzenia przez zastępcę notarialnego w Krapkowicach (Polska) testamentu notarialnego zawierającego klauzulę wyboru prawa ukraińskiego jako prawa właściwego dla dziedziczenia w postępowaniu głównym.

Ramy prawne

Rozporządzenie spadkowe

- 3 Artykuł 22 rozporządzenia spadkowego, zatytułowany „Wybór prawa” stanowi w ust. 1 i 2:

„1. Każdy może dokonać wyboru prawa państwa, którego obywatelstwo posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci, jako prawa, któremu podlega ogół spraw dotyczących jego spadku.

Każdy, kto posiada więcej niż jedno obywatelstwo, może wybrać prawo każdego państwa, którego obywatelstwo posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci.

2. Wybór prawa musi być dokonany w sposób wyraźny w oświadczeniu w formie rozrządzenia na wypadek śmierci lub musi wynikać z postanowień takiego rozrządzenia”.

- 4 Artykuł 75 rzonego rozporządzenia, zatytułowany „Stosunek do istniejących konwencji międzynarodowych” stanowi w ust. 1, że „[n]iniejsze rozporządzenie nie stanowi przeszkody dla stosowania konwencji międzynarodowych, których stroną, w chwili przyjęcia niniejszego rozporządzenia, jest jedno lub większa liczba państw członkowskich, a które dotyczą spraw objętych przepisami niniejszego rozporządzenia”.

Prawo polskie

- 5 Artykuł 81 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. nr 22, poz. 91), w brzmieniu mającym zastosowanie w postępowaniu głównym (zwanej dalej „prawem o notariacie”), przewiduje, że „[n]otariusz odmówi dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem”.

- 6 Artykuł 82 prawa o notariacie przewiduje:

”Osobę, której odmówiono dokonania czynności notarialnej, poucza się o prawie i trybie zaskarżenia odmowy. Osoba ta w terminie tygodnia od dnia odmowy dokonania czynności notarialnej może żądać na piśmie sporządzenia i doręczenia uzasadnienia odmowy. Notariusz sporządza uzasadnienie w terminie tygodnia od dnia otrzymania żądania”.

- 7 Zgodnie z brzmieniem art. 83 prawa o notariacie stanowi:

„§ 1. Na odmowę dokonania czynności notarialnej osoba zainteresowana może wnieść, w terminie tygodnia od dnia doręczenia uzasadnienia odmowy, a gdy nie zażądała w przepisany terminie doręczenia uzasadnienia odmowy – od dnia, w którym dowiedziała się o odmowie,

zażalenie do sądu okręgowego właściwego ze względu na siedzibę kancelarii notariusza odmawiającego dokonania czynności notarialnej. Zażalenie wnosi się za pośrednictwem tego notariusza.

§ 1a. Notariusz, o którym mowa w § 1, jest obowiązany ustosunkować się do zażalenia w terminie tygodnia i wraz z zażaleniem przedstawić swoje stanowisko sądowi oraz doręczyć je osobie zainteresowanej, chyba że sporządził i doręczył już tej osobie uzasadnienie odmowy.

§ 1b. Sąd rozpoznaje zażalenie na rozprawie, stosując odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym.

§ 2. Notariusz może, jeżeli uzna zażalenie za słuszne, dokonać czynności notarialnej; w tym przypadku nie nadaje zażaleniu dalszego biegu”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 8 OKR zwróciła się w do zastępcy notarialnego w Krapkowicach, by sporządził testament notarialny zawierający klauzulę wyboru prawa ukraińskiego jako prawa właściwego dla dziedziczenia w postępowaniu głównym.
- 9 Ów zastępca notarialny odmówił dokonania tej czynności notarialnej, powołując się na art. 22 i 75 rozporządzenia spadkowego oraz postanowienia polsko-ukraińskiej Umowy bilateralnej z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych.
- 10 OKR wniosła za pośrednictwem owego zastępcy notarialnego zażalenie na odmowę dokonania wnioskowanej czynności notarialnej do Sądu Okręgowego w Opolu (Polska), zgodnie z art. 83 § 1 prawa o notariacie.
- 11 W ramach niniejszego postępowania ów zastępca notarialny twierdzi, że ma dokonać kontroli pierwszoinstancyjnej swojej decyzji o odmowie, w której stwierdził, że dokonanie wnioskowanej czynności notarialnej byłoby sprzeczne z prawem. Ów zastępca notarialny wskazuje, że nie jest w stanie efektywnie wykonać powierzonego mu zadania kontroli, jeśli w sprawie, której punkt ciężkości dotyczy wykładni prawa Unii, takiej jak rozpatrywana, nie może wystąpić do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia a trybie prejudycjalnym.
- 12 W odniesieniu do kwestii kwalifikacji zastępcy notarialnego jako „sądu” w rozumieniu art. 267 TFUE, ów zastępca notarialny wskazuje w istocie, że jest organem bezstronnym i niezależnym od stron zwracających się o dokonanie przez niego czynności notarialnej, że sprawowana przez niego ochrona prawna ma charakter przymusowy oraz że dokonywana przez niego kontrola odmowy dokonania czynności notarialnej ma również charakter stały.
- 13 W tych okolicznościach zastępca notarialny w Krapkowicach (Polska) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
 - „1) Czy art. 22 rozporządzenia [spadkowego] należy interpretować w ten sposób, że uprawniona do dokonania wyboru swojego prawa ojczystego jako prawa, któremu podlega ogół spraw dotyczących spadku, jest również osoba niebędąca obywatelem Unii Europejskiej?

2) Czy art. 75 w związku z art. 22 rozporządzenia [spadkowego] należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji w której umowa bilateralna łącząca państwo członkowskie z państwem trzecim nie reguluje wyboru prawa w sprawie spadkowej, ale wskazuje prawo właściwe w sprawie spadkowej, obywatel takiego państwa trzeciego zamieszkujący państwo członkowskie związane ową umową bilateralną może dokonać wyboru prawa?

a w szczególności,

- czy umowa bilateralna z państwem trzecim musi wyraźnie wykluczać dokonanie wyboru określonego prawa, a nie jedynie regulować statut spadkowy przy użyciu łączników obiektywnych, aby należało uznać, że jej postanowienia mają pierwszeństwo przed art. 22 rozporządzenia [spadkowego]?
- czy swoboda wyboru prawa spadkowego i ujednolicenia prawa właściwego poprzez dokonanie wyboru prawa – przynajmniej w zakresie określonym przez prawodawcę Unii w art. 22 rozporządzenia [spadkowego] – należy do zasad leżących u podstaw współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych w ramach Unii, które nie mogą zostać naruszone także w wypadku stosowania konwencji bilateralnych z państwami trzecimi mających pierwszeństwo przed rozporządzeniem [spadkowym]?”

Postępowanie przed Trybunałem

- 14 Decyzją prezesa Trybunału z dnia 2 października 2020 r. podjętą po wysłuchaniu rzecznika generalnego i sędziego sprawozdawcy, do zastępcy notarialnego w Krapkowicach (Polska) skierowano wniosek o przedstawienie informacji. Został on poproszony o doprecyzowanie pewnych kwestii związanych z funkcjami wykonywanymi przez niego w ramach postępowania, wokół którego powstał spór w postępowaniu głównym, dla celów ustalenia, czy w analizowanym przypadku posiada on status „sądu” w rozumieniu art. 267 TFUE.
- 15 W odpowiedzi z dnia 16 października 2020 r. rzeczony zastępca notarialny wskazuje w odniesieniu do posiadania przez niego statusu podmiotu trzeciego względem sądu okręgowego, że w owym postępowaniu brak jest strony „powodowej” i „pozwaney” i że występują w nim jedynie „uczestnicy postępowania”. Praktyka w zakresie uznawania albo nieuznawania notariusza za uczestnika postępowania jest rozbieżna zarówno między poszczególnymi sądami okręgowymi, jak i nawet między różnymi składami tego samego wydziału danego sądu. W każdym razie należy zauważyć, że nawet jeśli notariusz jest dopuszczany przez sąd jako „uczestnik postępowania”, pełni również w takim postępowaniu rolę podyktowaną swoim statusem „osoby zaufania publicznego” i jest nadal zobowiązany do działania w interesie publicznym, w sposób niezależny i bezstronny.
- 16 W kwestii jego niezawisłości o charakterze wewnętrznym oraz posiadania statusu „podmiotu trzeciego” wobec organu wydającego decyzję, którą można zaskarżyć, zastępca notarialny wskazuje, przywołując odpowiednio wyrok z dnia 21 stycznia 2020 r., Banco de Santander (C-274/14, EU:C:2020:17, pkt 61) oraz wyrok z dnia 16 września 2020 r., Anesco i in. (C-462/19, EU:C:2020:715, pkt 40), że notariusz w żadnej fazie sprawowania jurysdykcji prewencyjnej nie zajmuje się sprawą, której byłby stroną i na żadnym jej etapie nie ma własnego interesu w rozstrzygnięciu tej sprawy; naruszenie obowiązku bezstronności jest poważnym deliktem dyscyplinarnym. Chodzi bowiem o dodatkowe procedury ochrony praworządności, które nie ustawiają organu rozpatrującego sprawę w jednym szeregu ze stronami prowadzonego postępowania.

- 17 [Sprostowany postanowieniem z dnia 10 stycznia 2022 r.] Ponadto zastępca notarialny zauważa, że nawet jeśli zasada swobody wyboru notariusza, któremu miałyby zostać powierzone dokonanie czynności notarialnej, ma zastosowanie do stron postępowania spadkowego, w przypadku zażalenia na ewentualną odmowę dokonania wnioskowanej czynności notarialnej należy skierować je do tego samego notariusza, który odmowy dokonał, a ów notariusz ma obowiązek podjęcia kroków przewidzianych w art. 83 §§ 1a i 2 prawa o notariacie.

W przedmiocie dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

- 18 Zgodnie z art. 53 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem, jeżeli wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest oczywiście niedopuszczalny, Trybunał, po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego, może w każdej chwili wydać postanowienie z uzasadnieniem, bez podejmowania dalszych czynności procesowych.
- 19 Wspomniany przepis należy zastosować w niniejszej sprawie.
- 20 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału procedura przewidziana w art. 267 TFUE jest instrumentem współpracy pomiędzy Trybunałem i sądami krajowymi, dzięki któremu Trybunał dostarcza sądom krajowym elementów wykładni prawa Unii, które są im niezbędne do rozstrzygnięcia zawisłych przed nimi sporów (postanowienie z dnia 25 kwietnia 2018 r., *Secretaria Regional de Saúde dos Açores*, C-102/17, EU:C:2018:294, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 21 Z powyższego wynika, że aby być uprawnionym do wystąpienia do Trybunału w trybie prejudycjalnym, organ odsyłający powinien móc zostać uznany za „sąd” w rozumieniu art. 267 TFUE, czego zweryfikowanie należy do Trybunału.
- 22 Przy ustalaniu, czy organ występujący z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ma charakter „sądu” w rozumieniu art. 267 TFUE, co stanowi kwestię regulowaną wyłącznie prawem Unii, Trybunał bierze pod uwagę szereg okoliczności, takich jak podstawę prawną istnienia organu, jego stały charakter, obligatoryjność jego jurysdykcji, kontradiktoryjność postępowania, stosowanie przez organ przepisów prawa oraz jego niezawisłość (wyrok dnia 16 lutego 2017 r., *Margarit Panicello*, C-503/15, EU:C:2017:126, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 23 Ponadto, aby ustalić, czy analizowany organ krajowy powinien być uznany za „sąd” w rozumieniu art. 267 TFUE, należy zbadać szczególnie charakter funkcji, wykonywanych przez ten organ w konkretnym kontekście prawnym, w którym decyduje się zwrócić do Trybunału, w celu sprawdzenia, czy przed tym organem zawisły jest spór oraz czy organ ten jest zobowiązany zająć stanowisko w postępowaniu mającym doprowadzić do rozstrzygnięcia o charakterze sądowym (zob. podobnie wyrok dnia 16 lutego 2017 r., *Margarit Panicello*, C-503/15, EU:C:2017:126, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 24 Jeżeli bowiem ów organ nie jest powołany do rozstrzygnięcia sporu, to mimo iż spełniałby inne przesłanki określone w orzecznictwie Trybunału, nie może być uznany za organ wykonujący funkcję sądową (wyrok z dnia 14 czerwca 2001 r., *Salzmann*, C-178/99, EU:C:2001:331, pkt 15, a także postanowienie z dnia 24 marca 2011 r., *Bengtsson*, C-344/09, EU:C:2011:174, pkt 19 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 25 Z całokształtu elementów składających się na akta niniejszej sprawy wynika, że odnośny zastępca notarialny nie jest powołany do rozstrzygnięcia sporu ani do wydania rozstrzygnięcia o charakterze sądowym, w związku z czym nie wykonuje funkcji sądowych.
- 26 Zgodnie bowiem z art. 81 prawa o notariacie notariusz ma obowiązek zbadania zgodności wnioskowanej czynności notarialnej z prawem i – w razie stwierdzenia sprzeczności czynności z prawem – ma on obowiązek odmówić dokonania tej czynności. Zgodnie z brzmieniem art. 83 § 1 na odmowę dokonania czynności notarialnej osoba zainteresowana może wnieść zażalenie do sądu powszechnego za pośrednictwem notariusza, który odmówił dokonania spornej czynności. W tej pierwszej fazie postępowania notariusz dysponuje uprawnieniami kontrolnymi w odniesieniu do jego własnej decyzji o odmowie.
- 27 Jak wynika z art. 83 §§ 1a i 2 prawa o notariacie i jak potwierdził rząd polski w uwagach przedstawionych na piśmie, w ramach postępowania zażaleniowego na odmowę dokonania czynności notarialnej, ów notariusz, jeśli uznaje zażalenie za słuszne – dokonuje owej czynności notarialnej, poprzez autoremedyturę swojej wcześniejszej decyzji o odmowie; względnie podtrzymuje swoje wcześniejsze stanowisko i przekazuje sprawę do celów rozpatrzenia zażalenia sądowi okręgowemu, któremu przedstawia swoje stanowisko.
- 28 W konsekwencji notariusz nie wydaje żadnego rozstrzygnięcia o charakterze sądowym, ani w przypadku gdy podtrzymuje decyzję o odmowie, ani gdy uznaje zażalenie za słuszne.
- 29 Jak zauważyła Komisja Europejska w uwagach na piśmie, możliwość dokonania autoremedytury decyzji o odmowie dokonania czynności notarialnej nie wykazuje cech postępowania mającego doprowadzić do wydania rozstrzygnięcia o charakterze sądowym. W ramach oceny opisanej w pkt 26 i 27 niniejszego postanowienia notariusz przeprowadza bowiem kontrolę swojej własnej decyzji co do zgodności z prawem czynności notarialnej, o której dokonanie zwróciła się do niego osoba wnosząca następnie zażalenie na odmowę do sądu powszechnego. Czyni to w świetle argumentów przedstawionych przez tę osobę w odpowiedzi na decyzję o odmowie dokonania czynności notarialnej.
- 30 Stwierdzenia, iż w Polsce notariusz nie sprawuje funkcji sądowej, nie podważa okoliczność, że zgodnie z polskim prawem procesowym ów notariusz występuje w charakterze organu „pierwszoinstancyjnego”. Jak zostało bowiem przypomniane w pkt 22 niniejszego postanowienia, ocena posiadania przez podmiot występujący z pytaniem prejudycjalnym statusu „sądu” w rozumieniu art. 267 TFUE stanowi kwestię regulowaną wyłącznie prawem Unii, przy czym nie są brane pod uwagę kwalifikacje dokonywane w prawie krajowym. Ponadto z akt sprawy wynika, że dokonując kontroli swojej decyzji o odmowie dokonania czynności notarialnej, notariusz nie rozstrzyga sporu, lecz dokonuje ponownej kontroli zgodności wnioskowanej czynności notarialnej z wymogami ustanowionymi w przepisach prawa w odniesieniu do jej dokonania. To postępowanie pośrednie ma charakter postępowania zażaleniowego toczącego się w trybie postępowania administracyjnego, w ramach którego notariusz bada ponownie wydaną przez siebie decyzję i w odnośnym wypadku dokonuje wnioskowanej czynności notarialnej, zanim sprawa wpłynie do sądu.
- 31 Wniosku tego nie podważa również okoliczność, że rozporządzenie spadkowe precyzuje w swoim art. 3 ust. 2, że pojęcie „sądu” w rozumieniu tego rozporządzenia obejmuje nie tylko organy sądowe, lecz również wszystkie inne organy oraz przedstawiciele zawodów prawniczych właściwych w sprawach spadkowych, którzy wykonują funkcje sądowe i którzy spełniają wymogi określone w owym przepisie [wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., E.E. (jurysdykcja i prawo właściwe dla

dziedziczenia), C-80/19, EU:C:2020:569, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo], ponieważ pojęcie zdefiniowane w ten sposób w art. 3 ust. 2 owego rozporządzenia ma szerszy zakres znaczeniowy aniżeli to samo pojęcie w rozumieniu art. 267 TFUE.

- 32 Ponadto, dokonując owej kontroli swojej decyzji odmawiającej dokonania czynności notarialnej notariusz nie ma statusu „podmiotu trzeciego” wobec organu, który wydał zaskarżoną decyzję, co stanowi decydującą przesłankę zakwalifikowania jako „sąd” w rozumieniu art. 267 TFUE zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału (wyroki: z dnia 21 stycznia 2020 r., Banco de Santander, C-274/14, EU:C:2020:17, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 16 września 2020 r., Anesco i in., C-462/19, EU:C:2020:715, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo). Wykładni tej nie podważa okoliczność, że – zdaniem występującego z pytaniami prejudycjalnymi zastępcy notarialnego – nawet jeśli notariusz jest dopuszczany przez sąd jako „uczestnik postępowania”, pełni w takim postępowaniu rolę podyktowaną swoim statusem osoby zaufania publicznego i jest nadal zobowiązany do działania w interesie publicznym.
- 33 Ponadto, jeżeli chodzi o argument zastępcy notarialnego, zgodnie z którym notariusz może efektywnie wykonać powierzone mu zadanie kontroli tylko wtedy, gdy w postępowaniu głównym, którego punkt ciężkości dotyczy wykładni prawa Unii, może wystąpić z pytaniem prejudycjalnym, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem istnienie środków zaskarżenia decyzji do sądu umożliwi w każdym razie zagwarantowanie skuteczności mechanizmu odesłania prejudycjalnego przewidzianego w art. 267 TFUE i jednolitości wykładni prawa Unii, które przywołane postanowienie traktatu ma zapewnić (zob. podobnie wyrok z dnia 31 stycznia 2013 r., Bełow, C-394/11, EU:C:2013:48, pkt 52).
- 34 W świetle całokształtu powyższych rozważań zastępca notarialny nie może dla celów niniejszego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zostać zakwalifikowany jako „sąd” w rozumieniu art. 267 TFUE.
- 35 Wynika stąd, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez zastępcę notarialnego w Krapkowicach (Polska) należy odrzucić jako oczywiście niedopuszczalny.

W przedmiocie kosztów

- 36 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed organem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach.

Z powyższych względów Trybunał (szósta izba) postanawia, co następuje:

Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez zastępcę notarialnego w Krapkowicach (Polska) jest oczywiście niedopuszczalny.

Sporządzono w Luksemburgu w dniu 1 września 2021 r.

Sekretarz
A. Calot Escobar

Prezes szóstej izby
L. Bay Larsen